

**haklarınızı
BİLİYOR MUSUNUZ?**

Bu broşür AB Komisyonu DIHAG Programı ve Açık Toplum Enstitüsü tarafından desteklenen

“ÖZEL SEKTÖR MADENCİLİĞİ ALANINDA EKONOMİK ve SOSYAL HAKLAR UYGULAMALARININ ARAŞTIRILMASI ve GELİŞTİRİLMESİ” çalışması kapsamında yayınlanmıştır.

İNSAN HAKLARI BELGELERİ DİZİSİ No:4

DİZGİ ve TASARIM DEV.MADEN-SEN Yayın Kurulu
YAYIN TARİHİ: Nisan 2006

BASKI ve CİLT: KANOMAT Ltd. Şti. ANKARA, Tlf: 440 73 72

DEV.MADEN-SEN

Necatibey Cad. Sezenler Sok. No:2/9 Yenışehir/ANKARA

Tlf: 229 77 06

Fax: 229 47 92

e-posta: bilgi@devmadensen.org

internet adresi: www.devmadensen.org

İÇİNDEKİLER

GERÇEKTEN BİLİYOR MUYUZ?.....	5
Neden İnsan Hakları?	7
Hak.....	8
İnsan Hakları	10
İnsan haklarının Özellikleri:.....	13
SİVİL VE SİYASAL HAKLAR.....	16
Yaşama hakkı.....	16
Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı.....	16
Yasa önünde kişi olarak tanınma hakkı	17
Adil yargılanma hakkı	17
Özel yaşama müdahale yasağı.....	18
Vatandaşlık hakkı	18
Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı.....	18
Kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı.....	18
Ülke yönetimine katılma hakkı	18
Barışçıl amaçlarla toplanma hakkı	19
Örgütlenme hakkı	19
EKONOMİK SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR.....	20
8 saatlik iş günü mücadelesi ve 1 Mayıs	20
Amerikan tekstil işçilerinin çalışma koşulları için mücadelesi ve 8 Mart..	22
Çalışma hakkı.....	23
Sendikal Haklar	24
Sağlık hakkı.....	25
Konut hakkı	26
Beslenme hakkı.....	27
Eğitim Hakkı	27

İNSAN HAKLARININ KORUNMASI	28
İnsan Haklarının Korunmasında Devletin Rolü.....	28
İnsan Haklarının Korunmasında Kişinin Rolü	30
İnsan Haklarının Korunmasında Medyanın Rölü	31
İnsan Haklarının Korunmasında Siyasal Partilerin, Sendikaların, Derneklerin ve Benzeri Örgütlerin Rolü.....	32

GERÇEKTEN BİLİYOR MUYUZ?

“Haklarınızı biliyor musunuz?” sorusu anlamsız ya da gereksiz bulunabilir. Soruyu soran, bize yine birşeyler öğretmeye niyetli malum “uzman”lara dik dik bakmaya başlamadan önce bir kaç satır daha okuma sabrını gösterelim isterseniz.

Sendikamız 2005 yılında tüm Türkiye’yi kapsayan bir araştırma yaptı, özel sektör maden işletmelerinde çalışan işçiler arasında. Araştırmanın amacı işçilerin çalışma ve yaşam koşulları ile hakları konusundaki bilinç düzeylerini ortaya koymaktı.

Araştırmada işçilerin bir bölümü kendilerine sorulan bazı konularla ilgili bilgisi olmadığını belirtti. Gelin bilinmeyenler konusunda bir kaç örneğe göz atalım:

- Çalıştığı ocakta gaz analizi yapıp yapılmadığını bilmeyenler % 31
 - Çalıştığı işletmenin acil durumlarda uygulanacak planları olup olmadığını bilmeyenler % 65
 - İşletme tarafından yaptırılan sağlık kontrollerinden sonra kendi sağlık durumu ile ilgili bilgisi olmayanlar % 74
 - İŞKUR, işsizlik ödeneği vb. konusunda bilgisi olmayanlar % 53
 - Meslek hastalıkları konusunda bilgisi olmayanlar % 38
- Meslek hastalıkları hastanesinden haberi olmayanlar % 64
 - Yaptığı işin sağlığı açısından riskli olup olmadığını bilmeyenler % 52
 - Çalıştığı işletmenin çevrenin korunması için bir çalışması olup olmadığını bilmeyenler % 64

Durumun ne kadar kötü olduğunu anlamak için bu kadar örnek yeter herhalde.

Demek ki bu broşürün sonraki bölümlerinde bahsedilen “çalışma hakkı” kapsamında işsiz kalan bir arkadaşımızın işsizlik ödeneği alma hakkının olduğunun farkında değiliz.

İŞKUR'u ya duymamışız ya da sadece iş bulmak için başvurulacak bir kurum olduğunu zannediyoruz.

“Çalışma hakkı da ne oluyor?” diyebilirsiniz. Evet böyle bir hakkımız da var: Devletten kendimizi ve ailemiz insan onuruna yakışır koşullarda yaşatacak bir gelir kazanmamızı sağlayacak bir iş talep etme hakkımız var.

Devlet bunun için gerekli yatırımları ya kendisi yapmak ya da yapılması için gerekli politikaları uygulamak zorunda. İş sağlayamadığı zaman da işsiz kalanlara belli bir ücret ödemek zorunda.

İşverenler işçilerinin periyodik sağlık kontrollerini yaptırmak zorundadır. Sektörde bir çok işveren bu zorunluluktan kaçır. Bazıları da işçilerini zaman zaman sağlık kontrollerinden geçirir ancak bunu işçilerinin sağlığını korumak için yapmazlar.

Özellikle kömür madenciliği ve bazı diğer alanlarda yaygın olan akciğer rahatsızlıklarını önceden belirleyip hasta işçileri hastalık iyice ortaya çıkmadan tesbit ederek işten atmak için yaparlar.

Böylece meslek hastalığına yakalanan işçilere tazminat ödemek vb. külfetlerden kendilerini korumuş olurlar. İşte bu nedenle, işçi arkadaşlarımızın % 74'ü bu sağlık kontrollerinden sonra durumlarının ne olduğunu bilmez.

İşçi sağlığının korunması için işyerinde işyeri hekimi bulunması gerekir ama işyerlerinin büyük çoğunluğunda işyeri hekimi kağıt üzerinde bir isimdir sadece. Reviri ya da ambulansı sormaya bile gerek yok.

İşyerinde bulunması zorunlu olan teknik elemanlar da çoğunlukla kağıt üzerinde bulunur, gerçekte yoktur.

Tehlikeli bir sektör olan madencilik sektöründe işveren işçilerine koruyucu giysi ve malzeme sağlamak zorundadır. Ancak çoğu arkadaşımız baretini, hatta bırakın baretini kazmasının sapını bile kendisi temin eder.

Yasaya göre madencilik sektöründe günlük çalışma süresi 7,5 saati aşamaz. Ancak işçilerin çoğu günde 12 saate varan hatta bazı durumlarda aşan sürelerle çalışmak zorunda bırakılır. Kesene (götürü) sistemle işçi çalıştırılan işyerlerinde saatin hesabı bile olmaz tabii.

Haftalık ücretli izin pratikte uygulanmayan bir haktır. Haftalık izin yapma şansı bulan arkadaşlarımızın büyük çoğunluğu izin günleri için ücret alamaz. Haftalık izin günlerinde çalışma karşılığında zamlı ücret ödeme zorunluluğu söz konusu bile edilemez.

İşçilerin SSK primleri düzenli olarak ödenmez. İşçiler sürekli olarak işten çıkmış sonra da yeniden girmiş gibi gösterilerek bir çok haklarından, yoksun bırakılırlar.

Bu komedi SSK'nın gözleri önünde yürütülür. Bu kurumun on binlerce işçinin neden her ay işten çıkıp bir ya da iki gün sonra yeniden, hem de aynı işe girdiğini sorduğu duyulmamıştır.

Tabii sürekli çalışmayan işçi yıllık ücretli izin talebinde de bulunamaz. Yeterli süreyi dolduramayan işçiler SSK'nın sağlık hizmetlerinden yararlanamaz. İşsiz kaldıklarında İŞKUR'un işsizlik ödeneğinden yararlanamaz. Ne güzel tezgah değil mi?

İşyerlerinde mesleki eğitim görülmüş şey değildir. Ateşleme yapabilmek için ehliyet gerekmediğine göre eğitim de fuzuli zaman kaybıdır elbette.

Çalışma koşullarına ilişkin yukarıda saydıklarımız yaşadıklarımızın, hak ihlallerinin çok küçük bir bölümü.

İşyerlerinin iş müfettişleri tarafından etkili biçimde denetlenmemesi bütün bu ve benzeri sorunların üstünün rahatlıkla örtülmesini sağlıyor. Babalarının hayrına istihdam sağlayan işverenlerimiz de, ya da yeni moda deyimle "girişimcilerimiz", rahat rahat çıkarlarına bakıyorlar.

Girişimci ruhları zedelenmesin diye çalışma hayatını köleliğe çevirmeleri görmezden gelirken bu kıymetli insan türünün çevreyi de yaşanmaz hale getirmesine göz yumuluyor.

Tüm bunlar Devletin korumak zorunda olduğu haklarımızın ihlalinden başka bir anlama gelmiyor. İhlal de çoğunlukla Devlet tarafından ya da onun dolaylı ya da doğrudan yardımı ile gerçekleşiyor.

Haklarımızı alabilmek, ihlalleri önleyebilmek için örgütlü mücadele gerekiyor. Ancak daha önce neyi isteyeceğimizi, haklarımızın neler olduğunu tam ve doğru olarak bilmemiz gerekiyor.

Neden İnsan Hakları?

Geçmişte pek çoğumuzun yabancı olduğu insan hakları fikrine artık hemen hemen hepimiz aşinayız. Türkiye gündeminin ve uluslararası gündemin ilk maddelerini oluşturuyor insan hakları. Televizyonlarda, gazetelerde, dergilerde, ulusal ve uluslararası toplantılarda belki de her zamankinden daha fazla yer veriliyor insan haklarına.

Artık hepimiz insan hakları ihlallerinin olmadığı, bu hakların korunduğu ve gerçekleştirildiği bir dünyada yaşamak istiyoruz. Fakat geçmişte olduğu gibi günümüzde de insan hakları ihlalleri dünyanın pek çok yerinde ve bu arada ülkemizde devam etmektedir.

İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, bu hakların korunması ve gerçekleştirilmesi, ilkin insan hakların ne olduğunu bilmeyi gerektirir. Daha sonra neden korunması gerektiğini ve nasıl korunabileceğini bilmeyi. Acak en önemlisi de korumayı samimi olarak istemeyi ve bunun için mücadele etmeyi gerektirir.

Hak

Eğer kendimizin ve başkalarının insan haklarının korunmasını istiyorsak, ilkin ne türden haklara sahip olduğumuzu, bu haklardan hangilerinin insan hakları olduğunu ve bunların neden korunması gerektiğinin farkında olmamız gerekir. İnsan haklarıyla diğer haklar arasındaki farkları ortaya

koyabilmek için ilkin “hak nedir?” sorusunu yanıtlamak gerekir.

Hakkın ne olduğunu görmek için bir haksızlık olduğunu düşündüğümüz durumlardan yola çıkmak işimizi kolaylaştırıcaktır. Bir haksızlıktan söz etmek, ancak bir ilişkide mümkündür. Tek başına bir adada ya da dağda yaşıyor olsaydık, haksızlığa uğradığımızı iddia edebileceğimiz bir durum söz konusu olamazdı. Öyleyse haktan ancak başkalarıyla ilişki içinde söz etmek mümkün. Haksızlıktan söz ettiğimiz durumda biz birilerinin bize vermesi gerektiğini (yani borçlu olduğunu) düşündüğümüz bir şeyi vermediğini iddia

ediyoruzdur. Bize borçlu olduğunu düşündüğümüz şey maddi bir şey olabileceği gibi, belirli bir muamele de olabilir.

İşverenden ücretimizi istemek;

Komşudan borç verdiğimiz bir çuval unu istemek;

*Saygılı davrandığımız birinden bize de saygı göstermesini istemek;
Resmi görevlilerden bize de her yurttaş gibi eşit davranmasını istemek;*

Çocuklarımız için ücretsiz eğitim olanağı istemek.

Haksızlığa uğradığımızı iddia ettiğimizde, belirli bir konuda kendi durumumuzu, aynı durumun söz konusu olduğu bir başkasının durumuyla karşılaştırırız. Yani bir değerlendirme yaparız bu değerlendirmelerde de bir ölçüt kullanırız. Kullandığımız ölçütle haksızlığa uğradığımız iddiasını temellendiririz.

*Bir işte çalışan işçi
bunun karşılığında bir
ücret almayı hak eder;*

*Aynı işi yapan herkese
ayrım yapılmaksızın eşit
ücret ödenmelidir;*

*Borç olarak alınan şey
geri ödenmelidir;*

Bütün insanlar eşittir.

Ancak her haksızlık iddiası haklı olmayabilir, bunun haklı bir iddia olup olmadığını belirleyecek olan kullanılan ölçütün uygun olup olmadığıdır.

İşveren canının istediği işçiyi işten çıkarabilir;

Yerde cüzdan bulan biri o cüzdanın sahibi olur;

İşçi ücretleri düzenli olarak ödenmeyebilir;

Çocukları okutabilmek için zengin olmak gerekir.

Bazen kullandığımız ölçüt belirli bir ahlak kuralı, bazen din kuralı, bazen bir yönetmelik, yasa, ya da anayasa vb. olabilir.

Su küçükün, sofrası büyüğündür;

Faiz almak haramdır;

Engelliler de eğitilebilir ve üretken olabilir;

Tüm yurttaşlar kanun karşısında eşittir.

İnsanların birbirleriyle farklı türden ilişkileri vardır. Arkadaşlık, dostluk ilişkisi, komşuluk ilişkisi, işçi-işveren ilişkisi, devlet-vatandaş ilişkisi, öğretmen-öğrenci ilişkisi vb. Bütün bu ilişkileri yaşarken haksızlığa uğradığımızı iddia ettiğimizde yukarıda saydığımız farklı ölçütleri kullanırız.

İşte hak belirli ölçütlerden hareketle birilerine borçlu olunan şeydir. Yani ona ödenmesi gereken şey. Biz kendimize haksızlık yapıldığını söylediğimizde bize ödenmesi gereken şeyin ödenmemiş olduğunu söylüyoruz.

Ancak haklarımızın nitelikleri birbirinden farklıdır. Örneğin sadece insan olmamız nedeniyle sahip olduğumuz haklarımız vardır. Sadece belirli bir ülkenin vatandaşı olmamız nedeniyle bir takım haklarımız vardır. Sadece işçi olmamız, öğrenci olmamız, öğretmen olmamız, çocuk olmamız vb. nedeniyle bir takım haklarımız vardır. Yani bu özelliklerimiz nedeniyle bizlere borçlu olunan şeyler vardır.

İnsan Hakları

İnsan hakları özellikleri her ne olursa olsun bütün insanların (yani tek tek herkesin) sadece insan olması nedeniyle sahip oldukları haklardır. İyi de neden insanlar bu haklara sahiptirler diye sorulabilir? Yani neden bu haklar herkes için korunmalıdır?

İnsan hakları fikrinin temelinde bütün insanların özgür olduğu, hepsinin eşit onura, değere ve haklara sahip olduğu düşüncesi vardır. Bu onura ve

haklara sahip olmak için sadece insan olmak, insanlık ailesinin bir üyesi olmak yeterlidir. Farklı özelliklere sahip olmakla birlikte bütün insanlar ortak olarak bazı özelliklere ve olanaklara sahiptir. Bunlar bizi diğer varlıklardan - ayırırlar, değerli kılarlar. Yani insanın değerli bir varlık olması ve bazı haklara sahip olmasının nedeni bu özellikleri ve olanaklarıdır. Bizleri diğer varlıklardan ayıran bu özelliklerin hepsini saymak mümkün olmasa da önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

1. İnsan düşünen bir varlıktır
2. İnsan konuşan bir varlıktır
3. İnsan bilim-sanat üretebilen bir varlıktır
4. İnsan alet yapan bir varlıktır
5. İnsan öğrenebilen ve öğretebilen bir varlıktır (eğiten ve eğitilebilen)
6. İnsan inanan bir varlıktır
7. İnsan seven bir varlıktır
8. İnsan işbirliği yapabilen bir varlıktır (dayanışma yapabilen)
9. İnsan kendisini başkalarına adayabilen bir varlıktır.

Bizleri insan yapan, değerli kılan bu özelliklerimiz ve olanaklarımızdır. Bizler bu özelliklerimizi ve olanaklarımızı kullanarak insanlık başarıları diyebileceğimiz şeyleri gerçekleştirebiliriz.

Ateş;

Yazı;

Tarım;

Hayvanları ehlileştirmek tarım;

Sınai üretim;

Bilimsel gelişmeler;

Sanat eserleri;

Haklar ve özgürlükler.

İnsanlığın bilimsel, teknik, kültürel, sanatsal, ahlaki başarıları kişilerin hep bu özelliklerini ve olanaklarını kullanarak gerçekleştirdikleri başarılarıdır.

İnsanların haklarının ihlal edildiği, korunmadığı, uygun koşulların yaratılmadığı dönemlerde ve coğrafyalarda bu tür başarıları gerçekleştiren kişilerin sayısı da diğer yerlere göre az olur. Sürekli savaşların yaşandığı,

insanların baskıya şiddete maruz kaldığı, fikirlerin yasaklandığı, açlığın, yoksulluğun, salgı hastalıkların, işsizliğin, eğitimsizliğin hüküm sürdüğü yerlerde bu tür başarıların gerçekleştirilememesinden doğal ne olabilir ki.

İşte insan hakları bütün kişilerin insana yaraşır bir şekilde yaşayabilmelerinin ve bu türden başarıları gerçekleştirebilmelerinin koşullarını dile getirirler.

İnsan hakları fikri çok eskilere dayanmaktadır. Daha ilk çağlarda insanların özgür ve eşit olduklarını savunan bazı düşünürler olmuştur. Ancak insan hakları ihlalleri de yine bir o kadar eskidir. İnsanlık tarihine baktığımızda bazı insanların köle olarak alınıp satıldığını; işkence görüp öldürüldüğünü; savaşlarda topluca katledildiğini görmekteyiz.

Bazı kişiler ve gruplar derilerinin rengi, inandıkları din, düşünceleri, ortaya koydukları bilgiler, ait oldukları sınıf, cinsiyetleri nedeniyle bu türden uygulamalara maruz kalmışlardır.

İşte insan hakları düşüncesinin temelinde bu tür muamelelere toptan bir karşı çıkış vardır. Yani eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı insan hakları için hayati önem taşımaktadır. Özellikleri ne olursa olsun bütün insanların eşit ve özgür olduğunu; aynı değere ve haklara sahip olduğunu dile getirir insan hakları.

Yani bu dünyada birarada barış ve dayanışma içinde insanca yaşamının koşullarını oluşturma düşüncesidir, insan hakları düşüncesi. Sadece şu anda yaşayan insanlar için değil, gelecek kuşaklar için de böyle bir dünya oluşturma koşullarıdır aynı zamanda. İnsanlık tarihinin her evresinde bu tür uygulamaları savunanlar, onlar için mücadele edenler olduğu gibi, bu tür uygulamalara karşı çıkan ve bunları ortadan kaldırmak için mücadele eden de olmuştur.

İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi ve bu hakların korunması için ilkin sınıfsal ve ulusal düzeyde mücadeleler verilmiştir. Bunun sonucunda bazı ulusal bildirgeler, insan hakları belgeleri hazırlanmıştır. Ancak iki büyük dünya savaşının yaşanmasının ardından insan haklarıyla ilgili sorunların sadece ulusal sorunlar olmadığı ve bu nedenle de sadece ulusal düzeyde çözülemeyeceği görülmüştür. Özellikle de 2. Dünya Savaşında yaşanan büyük vahşetlerden sonra insan haklarının korunması için mekanizmalar oluşturulmaya karar verilmiştir. Bu amaçla 1945 yılında Birleşmiş Milletler kurulmuştur. Birleşmiş Milletlerin amacı insan haklarının korunduğu, baskıdan, şiddetten, yoksulluktan kurtulmuş, özgür ve barış içinde bir arada yaşanabilir bir dünyayı oluşturmaktır.

Bu amaçla ilkin bütün insanların sahip olduğu hakları ilan eden İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hazırlandı ve 10 Aralık 1948 yılında ilan edildi.

Türkiye bu bildirgeyi imzalayan ilk ülkeler arasında yer almaktadır. Bu Bildirge bütün insanların sahip olduğu, ihlal edilemeyecek, korunması, gözetilmesi gereken hakları sıralıyordu. Ancak bu Bildirgenin onu imzalayan devletler açısından yasal bir bağlayıcılığı yoktu.

Bildirgenin ardından 1966 yılında ülkeleri bu hakları korumakla yükümlü kılan, yani yasal olarak bağlayıcılığı olan iki sözleşme hazırlandı: Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi. Bu sözleşmeleri imzalayan devletler hem imzalayan diğer devletlere, hem de kendi vatandaşlarına, bu Sözleşmelerle güvence altına alınan hakları ihlal etmeyeceğini, koruyup gerçekleştireceğini taahhüt etmektedir. Türkiye bu Sözleşmeleri imzalamakla bu hakları koruyacağını taahhüt etmiştir. Hem Sözleşmeleri imzalayan diğer ülkelere hem de kendi vatandaşlarına.

Günümüzde insan hakları yalnızca ulusal devletler tarafından ihlal edilmemektedir. Özelleştirmeler ve Dünya Bankasının zorlaması ile yapılan diğer düzenlemeler (ulusal kalkınma programlarının ortadan

kaldırılması, ulusal doğal kaynakların uluslararası tekelinin yağmasına açılması, tarımsal üretim yapısının zayıflatılması, borçlandırma vb.) ulusal devletleri gelişmiş ülkelerin devletleri karşısında zayıflatırken ihlaller uluslararası bir karakter kazanmıştır.

BM yukarıda belirtilen kuruluş amaçlarına rağmen gelişmiş ülkelerin, özellikle Güvenlik Konseyi vasıtasıyla diğerleri üzerinde hegemonya kurduğu bir yapı haline gelmiştir.

Bu yolla BM Afganistanın işgalinin meşrulaştırılmasına hizmet etmiş ve işgal onbinlerce insanın yaşama haklarından başlayarak haklarının ihlaline yol açmıştır.

İnsan haklarının Özellikleri:

Evrensellik

İnsan hakları evrensel haklardır. İnsan haklarını diğer haklardan ayıran en temel özellik bu hakların evrensel haklar olmalarıdır. Yani bu haklar herkes için, her yerde ve her zaman talep edilmesi gereken haklardır. Bu nedenle

de bu hakların diğer haklar adına sınırlanması, askıya alınması ya da engellenmesi söz konusu olamaz. Bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin başlığından da kolaylıkla anlaşılacaktır.

İnsan haklarının evrensel olması demek, bu hakların ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık göstermemesi demektir. Yani dünyanın neresinde olursa olsun bu haklar korunmalı ve ihlal edilmemelidir. Bu haklar Avrupa'da da, Asya'da da, Amerika'da da, Afrika'da da aynıdır, değişmez. Çünkü her yerde insanın değeri aynıdır.

Dünyanın hiçbir yerinde insanlar öldürülmemeli, işkence görmemelidir. Dünyanın her yerindeki insanlar sağlıklı ve yeterli beslenmelidir. Dünyanın her yerinde insanlar sağlık hizmetlerinden yararlanabilmelidir. Sağlıklı bir çevrede ve sağlıklı konutlarda yaşayabilmelidir. İnsanlar insan haklarının bazı ülkeler ya da bölgeler için uygun olmadığını söylemek orada yaşayan insanların daha az değerli olduğunu söylemektir ki, bu kabul edilemez. Nerede yaşarsa yaşasın bütün insanlar aynı değere sahiptir.

Ahlak kuralları, din kuralları da bizlere nasıl davranmamız gerektiğini söyler. Ancak onlar evrensel değildir. Ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye ve çağdan çağa farklılıklar gösterir.

İslam dinine göre domuz eti yemek haramdır;

Budistlere göre inek kutsaldır ve dokunulamaz;

Bazı dinler erkeklerin sünnet olmasını bazıları da kadınların sünnet olmasını zorunlu kılar;

İslam dini erkeklere birden fazla kadınla evlenme hakkı tanıırken diğer bazı dinler tek eşli aileyi tanır;

İslam dini erkekler açısından boşanmayı kolaylaştırırken, Hristiyanlığın bazı mezhepleri boşanmayı ömür boyu yasaklar.

Bazı yerlerde, özellikle şehirlerde kadınların çalışması ayıplanırken Anadolunun bir çok köyünde kadınlar bütün işleri yapar, hem tarlada çalışır, hem yemek yapar, hem de çocuklara bakar;

Geçmiş dönemlerde kadınların bir işte çalışması ayıplanırken ekonomik gelişmelerin zorlamasıyla toplum tarafından normal olarak karşılanmaya başlamıştır.

Bu nedenle aynı ahlak kurallarının herkes için her zaman uygulanmasını isteyemeyiz.

Daha önce insan hakları dışında da birtakım haklara sahip olduğumuzdan söz etmiştik. Ne kadın, ne erkek, ne belirli bir ülkenin vatandaşı, ne belli bir

dini inanca, belirli bir ahlaki ya da siyasi görüşe sahip olmamız, ne belli bir mesleğe sahip olmamız, bunların hiçbiri insan olmamızdan daha öncelikle değildir. Dolayısıyla insan olmamız dışındaki tüm özelliklerimiz insan olmamıza göre daha ikincil bir önemdedir. Diğer özelliklerimizden kaynaklanan hakları insan haklarının önüne geçirmek demek insan olmayı onlardan değersiz görmek demektir.

Devredilmezlik

İnsan hakları her şeyden önce kişi haklarıdır, yani bu haklar kişiden ayrılamazlar. Kişiden ayrılması, yani onların devredilmesi demek bir anlamda kişinin kendi özünde bulunan insan olmayı devretmesi anlamına gelir. Oysa insan hakları zaten bu özü korumak için vardır bu nedenle bu hakların devredilmesi söz konusu olamaz. Kişinin kendisi istese de bir başkasına kölelik kulluk yapamaz, ömür boyu aynı işte çalışacağına ilişkin sözleşme imzalamaz, temel eğitim hakkından vazgeçemez gibi.

Bölünmezlik

İnsan hakları bir bütündür bölünemez. Her ne kadar insan hakları farklı farklı gruplandırılabilir ve ayrı ayrı dile getirilse de haklar birbiriyle ilişkilidir ve bir hakkın korunmaması ya da ihlal edilmesi diğer bazı hakların da korunmamasına yol açar. Bu nedenle insan hakları arasında hiyerarşi yoktur yani kimileri diğerlerinden daha önemli ya da öncelikli değildir.

Yeterli beslenme hakkının ihlal edilmesi sağlık hakkının ihlali, bu da insanın yaşam hakkının ihlalini doğurabilir;

Adil bir ücret alma hakkının ihlali beslenme hakkının, sağlık hakkının ve dolayısıyla yaşam hakkının ihlaline neden olabilir;

Sendikal örgütlenme hakkının ihlali çalışma hakkının ihlaline neden olabilir;

Düşüncelerini ifade etme hakkının ihlali seçme ve seçilme hakkının ihlaline neden olabilir.

Sadece yaşama hakkı önceliklidir, yaşama hakkı korunmayan bir insanın diğer haklarını kullanması mümkün değildir.

SİVİL VE SİYASAL HAKLAR

Sivil ve siyasal haklar insanın özelliklerini ve olanaklarını gerçekleştirmeleriyle doğrudan ilgili olan haklardır. Daha ziyade devletten ve diğer kişilerden kişiye dokunulmamasını talep ederler. Bu türden hak ihlallerinin telafisi mümkün olmadığından önceden hak ihlalleri meydana gelmesin diye önlemler almak gerekir. Bunun için önce hak yasalarla güvence altına alınmalı, her türlü yasal düzenleme yapılmalı, ihlal durumu meydana geldiyse bu ihlale neden olanlar cezalandırılmalıdır.

Yaşama hakkı

'Yaşama hakkı' kişinin fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne dokunulmamasıdır.

Bu hak her şeyden önce kişilerin öldürülmemesini (devlet organlarında görevli kişiler ya da sıradan vatandaşlar tarafından) talep eder. Ancak sadece bununla sınırlı değildir.

– Ayrıca hiç kimseye işkence yapılmaması; zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaması da yaşama hakkı kapsamındadır.

– Bunların yanı sıra, insanların izinleri olmaksızın tıbbi deneylerde kobay olarak kullanılması, izinleri olmadan organlarının alınması gibi muameleler de bu madde kapsamında yasaktır.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı

Bu hak hiç kimsenin keyfi olarak alıkonamayacağını ve tutuklanamayacağını dile getirir. Bu hak kapsamında,

– Kanunun koyduğu gerekçeler ve usul dışında kişiler özgürlüklerinden mahrum edilemezler.

– Yasal gerekçeyle gözaltına alınan ya

da tutuklanan kişiler makul bir süre içinde yargılanmalı ya da serbest bırakılmalıdır.

– Kişi eğer yasalara aykırı bir şekilde alıkonulmuş ya da tutuklanmışsa tazminat isteme hakkına sahiptir.

– Devlet özgürlüğünden mahkum bırakılan kişilerin insan onuruna saygı göstermek ve insan haklarını korunmakla yükümlüdür.

Yasa önünde kişi olarak tanınma hakkı

Bu hak herkesin her yerde hukuki kişiliğinin tanınmasını dile getirir. Haklar yasalarla güvence altına alındığından, hukuki kişiliğimiz tanınmaksızın hakkımızı aramamız mümkün değildir.

Adil yargılanma hakkı

Herkes mahkemeler ve adalet divanları önünde eşittir. Adil yargılanma hakkının gerçekleşmesi için şu şartların yerine getirilmesi gerekir:

- Kişilere yöneltilen suçla ilgili olarak hakkında karar verecek mahkemeler kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız olmalıdır.
- Dava makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmelidir.
- Bir suç ile itham edilen kişilerin suçluluğu yasal olarak saptanana kadar suçsuz sayılmalıdır.
- Kişiler kendilerine yöneltilen suçun niteliğinden ve nedeninden en kısa sürede ve anlayacağı dilde haberdar edilmelidir.
- Kişilere savunmalarını hazırlamak için yeterli zaman tanınmalı ve avukatıyla bağlantı kurması engellenmemelidir.
- Kişilerin kendileri ya da kendilerinin ya da seçtikleri avukatları savunmalarını yapabilmek için yargılamada hazır bulunmalıdır.
- Kişiler gerektiği hallerde ücretsiz olarak tayin edilen bir avukattan yararlandırılmalıdır.
- Kişiler gerekli hallerde ücretsiz olarak tercümandan yararlandırılmalıdır.
- Kişiler kendi aleyhine tanıklığa zorlanmamalıdır.
- Kişiler kanun uyarınca daha yüksek bir mahkeme başvurabilmelidir.
- Kişiler hakkında daha önce verilmiş olan kesin ceza hükmü, ortaya yeni delillerin çıkması ya da adli hataların tespit edilmesi durumunda bozulmalıdır.
- Ayrıca hiç kimse işlendiği zaman ulusal ya da uluslar arası hukuka göre suç teşkil etmeyen bir fiil ya da ihmalden dolayı mahkum edilemez; işlendiği zaman uygulanması gerekenden daha ağır bir cezaya çarptırılmaz.

Özel yaşama müdahale yasağı

Bu yasak hem devlet görevlileri için hem diğer kişiler için getirilmiş bir yasaktır. Özel yaşama müdahale yasağı kapsamında

- Hiç kimsenin özel hayatına, aile yaşamına, konutuna ve yazışmasına keyfi olarak müdahale edilemez.
- Kişilerin onuruna ve ününe saldırıda bulunulamaz.

Vatandaşlık hakkı

Herkesin bir ülkenin vatandaşı olmaya hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlıktan yoksun bırakılamaz. Vatandaşlık hakkı insan haklarının korunabilmesi bakımından çok önemlidir, çünkü kişilerin insan haklarının korunması temel olarak devletlerin görevidir ve eğer bir kişi herhangi bir devletin vatandaşı değilse haklarının korunmasını doğrudan talep edebileceği bir mercii yok demektir.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkı

Bu hak kişilerin dinlerini ya da inançlarını seçme ve ibadetlerini yerine getirebilmelerini güvenceye alır. Bu hak kapsamında

- Hiç kimseye din ve inancını değiştirmesi için baskı yapılamaz.
- Kişiler din ve inançlarını açıklamaya zorlanamaz.
- Kişiler tek başlarına ya da topluca ibadetlerini açık olarak yerine getirebilirler.

Kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı

Bu hak herkesin müdahale edilmeksizin kanaat edinme hakkı ve ifade özgürlüğü olduğunu dile getirir. Bu hak kapsamında

- Herkes sözlü ya da yazılı olarak ya da sanat eseri şeklinde, ülke sınırları söz konusu olmaksızın her türlü haber ve düşünceyi araştırma, alma ve yayma özgürlüğüne sahiptir.
- Savaş propagandası yapmak yasaktır.
- Ayrımcılığa, düşmanlığa, ya da şiddete yol açan ulusal, ırksal, dinsel nefret uyandıran ifadeler bu hak kapsamında değildir.

Ülke yönetimine katılma hakkı

Bu hak kişilerin vatandaşı oldukları ülkenin yönetimine katılma hakkını dile getirir. Bu katılma doğrudan olabileceği gibi serbestçe seçilmiş temsilciler

aracılığıyla da olabilir. Ayrıca bu hak kişilerin, genel eşitlik şartları içinde, ülkesinin kamu hizmetlerine girme hakkını da güvence altına alır.

Barışçıl amaçlarla toplanma hakkı

Herkesin barışçıl amaçlarla toplanma hakkı vardır.

Örgütlenme hakkı

Bu hak kişilerin tek tek ya da grup olarak kendi haklarındaki kararlara katılabilmek ve çıkarlarını koruyabilmek için, dernek, sendika, meslek odalara vb. kurarak örgütlenme haklarını güvence altına alır.

EKONOMİK SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde yer alan insan hakları büyük ölçüde devletin uyguladığı politikalar sonucu gerçekleşmesi beklenen haklardır. Örneğin çalışma hakkının gerçekleşmesi için devletin işsizliği azaltmayı ve ekonominin gelişmesini amaçlayan yatırım ve teşvik politikaları uygulaması hatta doğrudan yatırımlar yapması gereklidir. Bunun tersine işsizliği artıran özelleştirme uygulamaları ya da tarımsal teşviklerin kesilmesi gibi politikalar doğrudan ya da dolaylı olarak bu hakkın ihlaline yol açar.

Bu hakların gerçekleşmesi ekonominin gelişimine bağlı olarak uzun bir süre alabilir. Ancak uygulanan politikalar doğru ise toplum bu süreyi kabullenebilir, yanlış ise uzun bir süre sonunda daha kötü bir durumun içinde olmak yerine politikaların değiştirilmesini talep etmek zorunludur.

Bu Sözleşmenin kapsadığı haklar elbette herkes için geçerlidir, ancak sermaye sahipleri ya da parası olanlar için Sözleşmenin sağlık hakkı, konut hakkı, çalışma hakkı bir şey ifade etmez.

Hatta işverenler için işyerlerinde onların başını ağrıtan bir sorun kaynağıdır bu Sözleşme.

Bu Sözleşmenin hükümlerini yerine getirmek onların tatlı karlarının bir bölümünden vazgeçmelerini gerektirir.

Diğer bir deyişle; bu Sözleşme, bizim, çalışanların, yoksulların ve mağdurların haklarının tanındığı bu haklar için yapılan taleplerin meşrulaştırıldığı bir uluslararası anlaşmadır.

Bu Sözleşmede tanınan haklar bütün dünya çalışanlarının, emekçilerinin, yoksullarının ve mağdurlarının çok uzun süreli mücadelelerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

8 saatlik iş günü mücadelesi ve 1 Mayıs

Avrupa ve Amerika'da 19. Yüzyıl boyunca çok kötü çalışma koşulları içinde çalışan işçiler, yaşadıkları koşulları değiştirmek üzere birçok grev ve direniş gerçekleştirdiler.

Amerika ekonomisinin 1860'lı yıllarından itibaren büyük sorunlar içine girmesiyle işverenler 1874 yılında dört eyalette birden ücretlerin düşürülmesine karar verdiler.

İşçiler bu karara karşı direndi. 13 Ocak 1874 günü düzenledikleri kitlesel bir toplantı, polis tarafından bastırıldı. Pek çok işçi yaralandı ve tutuklandı.

Kısa bir süre sonra Pensilvanya'da kömür işçileri de harekete geçti. Direniş kınlı biçimde kırıldı, 10 işçi lideri asıldı, 14'ü zindanlara atıldı.

Bu arada Amerikan işçi sınıfının kanı pahasına sürdürdüğü direniş sürerken işverenlerin baskısı da yoğunlaşıyordu.

1877 yılında bütün baskılara rağmen 8 saatlik işgünü isteyen ve ücretlerinin düşürülmesini protesto eden işçiler eylemlerini doruğa ulaştırdı. Bu eylemlerde demiryolu işçileri 12 ölü verdi. 1877 direnişi de kanlı biçimde sona erdi. Ama işçi sınıfı örgütlenmesini sürdürdü.

1 Mayıs 1886 günü Amerikan işçileri genel greve çıktı 80 bin işçi sekiz saatlik işgünü için direnişe geçti. 3 Mayıs'ta Şikago'da direnişçi işçilerin üzerine ateş açıldı. Yüzlerce işçi çoluk çocuk demeden vuruldu, birçoğu hapse atıldı.

Olayı protesto eden işçiler, ertesi gün yeniden alanlardaydı. Kalabalık dağılırken bir kışkırtıcının attığı bomba ortalığı karıştırdı. Bunun üzerine polisler gösterilere katılanlara karşı silah kullandı. Olaylar sonunda dört işçi önderi idam edildi.

1888 Aralık ayında toplanan Amerikan İşçi Federasyonu 8 saatlik işgünü elde edilinceye kadar, her yıl 1 Mayıs'ta kitle gösterileri düzenleme kararı aldı. Aynı aylarda birbirinden habersiz olarak Fransız ve Belçika İşçi Sendikaları Konfederasyonları sekiz saatlik işgünü için mücadele kararı alıyordu.

14-21 Temmuz 1889'da Paris Kongresi ile kuruluşu gerçekleştirilen 2. Enternasyonal, 1 Mayıs işçi sınıfının uluslar arası birlik ve dayanışma günü ilan etti.

1890 yılında sonra 1 Mayıs'lar bütün ülkelerde uluslararası işçi bayramı olarak kutlanmaya başlandı.

Birçok ülkede 1 Mayıs tatil günü olarak kabul edildi. 1919 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kuruluş kongresinde 8 saatlik işgünü karara bağlandı. Bugün dünyanın hemen her ülkesinde 1 Mayıs'lar artan bir coşku ve heyecan ile kutlanıyor. Ve yine bugün tüm dünyada aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birkaç ülke dışında, 1 Mayıs yasal olarak "İşçi Bayramı"dır ve genel tatildir..

Amerikan tekstil işçilerinin çalışma koşulları için mücadelesi ve 8 Mart

8 Mart 1857 tarihinde Amerika'nın New York kentinde 40.000 dokuma işçisi insanca çalışma koşulları istemiyle greve başladı. Ancak Amerika polisi grevcilere saldırdı. Saldırı sırasında çıkan yangında çoğu kadın 129 işçi can verdi.

1910 yılında Danimarka'nın Kopenhag kentinde 2. Enternasyonale bağlı kadınlar toplantısında Almanya Sosyal Demokrat Parti önderlerinden Clara Zetkin; 8 Mart 1857 tarihinde yangında ölen kadın işçiler anısına 8 Martların Dünya Emekçi Kadınlar Günü olarak kutlanması önerisini getirdi ve öneri oybirliği ile kabul edildi.

Sendikalar yıllarca bu önemli günde kadına yönelik ayrımcılığı daha güçlü olarak dile getirdi.

1975 yılında Dünya Kadınlar Yılı'nı ilan eden Birleşmiş Milletler Örgütü, 16 Aralık 1977 tarihinde 8 Mart'ı tüm kadınlar için Dünya Kadınlar Günü olarak kutlanmasını kararlaştırdı.

İşte 8 Mart böyle bir süreçle tüm dünya kadınlarının, kutladığı uluslararası bir güne dönüştü.

1857 yılında New York'lu dokuma işçisi kadınların daha az çalışma süresi isteyerek eşitsizliklere ve ayrımcılığa karşı sürdürdüğü insanca yaşam kavgası, artık tüm kıtalardaki kadınların ellerinde dalgalanan bir bayrak oldu.

Bu hakların gerçekleştirme koşullarının tümü uzun süre gerektirmez. Örneğin çalışma hakkının gerçekleşmesinin en önemli ön koşulu keyfi olarak işten çıkarılmama güvencesidir. Bu koşul yasalarda gerekli değişiklikler yapılarak hemen sağlanabilir. Gerekli değişikliklerin yapılmaması doğrudan çalışma hakkının ihlali anlamına gelir, çünkü kimsenin çalıştığı işte kalabilme güvencesi yoktur.

Aşağıda sıralanan tüm haklar Sözleşmenin tanınmasının dışında TC Anayasası ve ilgili yasa ve yönetmelikler tarafından da tanınmıştır. Anayasaya göre işçinin aleyhine olan durumlarda da Sözleşmenin hükümleri geçerlidir.

Yani bunlar bizlerin uydurduğu şeyler değil tamamen meşru, mevzuata uygun ve bu nedenle tanınması zorunlu haklardır.

Buna rağmen bu hakları mücadele etmeden alamayacağımız bir ülkede yaşıyoruz.

Çalışma hakkı

Bu hak herkesin serbestçe seçtiği bir işte çalışarak yaşamını kazanma olanağına sahip olma hakkını güvenceye alır.

Yukarıda da değinildiği gibi bu hakkın gerçekleşmesi devletin ekonominin gelişimini yönlendiren politikalarına bağlıdır. Mesleki ve teknik eğitim de devletin sorumluluğundadır.

Bu hakkın gerçekleşmesi için ön koşul keyfi olarak işten çıkarılmama güvencesidir. Bu iki yolla sağlanabilir:

Yasaların bunu sağlayacak biçimde düzenlenmesi;

Sendikalarda örgütlenen işçilerin haklarına sahip çıkması.

İşsizlik sigortası devletin işsizliği engelleyemediği durumlarda çalışanların mağduriyetini engellemeyi amaçlar.

Bunun gerçekleşmesi için işverenlerin çalışanların sigorta primlerini düzenli ve kesintisiz olarak yatırmaları gerekir.

Bu hak Sözleşmede adil ve uygun koşullarda çalışma hakkı olarak daha geniş biçimde tanımlanmaktadır. Bunun için aşağıdaki koşulların gerçekleşmesi gereklidir:

– Kişilere her hangi bir ayırım yapılmayarak, çalışmalarını karşılığında adil ve eşit bir ücret ödenmelidir.

Özellikle kadın-erkek ayrımı yapılmaması;

Bütün çalışanlara asgari bir gelir sağlanması;

Bu asgari gelirin çalışanın kendisi ve ailesi için iyi bir yaşam sağlaması gerekir.

Türkiye’de asgari ücret işçinin bir ailesi yokmuş gibi hesaplanmaktadır ve bu Sözleşmenin ihlalidir.

– Çalışma güvenliği ve sağlığı güvence altına alınmalıdır.

İş kazalarını önlemek için:

Üretimin teknik eleman nezaretinde yapılması (evrakları bir teknik elemanın imzalaması değil);

İşçilerin meslek içi eğitimi;

Koruyucu malzeme sağlanması;

Acil durumlar için hazırlıklar: Yeraltından çıkış için farklı yollar, bu iş için eğitilmiş kurtarma ekibi vb.

İşyerinin etkili biçimde denetlenmesi.

İşçi sağlığının korunması için:

İşyeri hekiminin (kağıt üzerinde değil fiilen) bulundurulması;

İşçilerin düzenli olarak sağlık kontrolünden geçirilmesi ve sonuçların kendilerine bildirilmesi (hasta olanların bir süre sonra başka bir bahaneyle işten çıkarılmaması için)

İşyerinde ısıtma, havalandırma ve aydınlatmanın gerektiği gibi yapılması

Temiz içme suyu, tuvalet, temizlik olanakları ve temiz yemek yeme ortamı sağlanması.

– Kişilerin çalıştıkları işte bir üst düzeye yükselmeleri için hizmet süresi ve yeterlilik dışında hiçbir şeye bakılmaksızın fırsat eşitliği sağlanmalıdır.

– Çalışma süresi makul biçimde sınırlandırılarak, kişilere dinlenmeleri ve eğlenmeleri için ücretli izin verilmelidir.

Ağır ve tehlikeli işler için (madencilik) 7,5 saatlik çalışma süresi;

Hafta sonu ücretli tatil, ya da haftalık çalışma süresinin sınırlandırılması (45 saat);

Yıllık ücretli izin;

Resmi tatillerde ücret ödenmesi.

Sendikal Haklar

Herkes kendi menfaatlerini korumak amacıyla sendika kurabilir ya da kendi seçtiği bir sendikaya üye olabilir.

Bu hakkın gerçekleşmesinin temel koşulu sendikaya üye olan bir kişinin işten çıkarılmaması güvencesidir.

Ancak işverenler başka gerekçeler uydurarak işçileri işten çıkarma ya da işyerini kapatmak gibi yöntemlerle bu hakkı ihlal edebilmektedir.

Sendikaların serbestçe faaliyette bulunma yani üyelerinin çıkarlarını koruma ve geliştirme çalışmaları yapma hakkı demokratik bir toplumda öngörülen sınırlamaların dışında her hangi bir sınırlamaya tabi tutulamaz.

Bir sendikanın işçilerin haklarını koruması ve geliştirmesi ancak işverenle toplu sözleşme yapabilmesi ile mümkündür.

Ancak başta %10'luk işkolu barajı olmak üzere mevzuatta toplu sözleşme yapmayı zorlaştıran bir çok hüküm vardır ve bu hak açıkça ihlal edilmektedir.

Sendikaların yasayla düzenlenmiş grev hakkı vardır.

Sağlık hakkı

Bu hak herkesin ulaşabileceği en iyi bedensel ve zihinsel sağlık durumundan yararlanma hakkını güvence altına alır. Bu hakkın tam olarak kullanılabilmesi için şu koşulların sağlanması gerekmektedir:

- Her çocuğun sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi, sağlıklı gelişmesi sağlanmalıdır;
- Çevre sağlığı ve sanayi sağlığı her yönden geliştirilmelidir;
- Salgın hastalıklar, bölgesel hastalıklar ve mesleki hastalıklarla mücadele edilerek bu hastalıklar önlenmelidir;
- Herkese hastalık halinde tıbbi yardım ve hizmetlerin görülmesini sağlayacak koşullar yaratılmalıdır.

Yukarıdaki koşulların gerçekleşebilmesi için sağlık hizmetleri herkes için parasız olmalıdır.

Bu gün uygulanmakta olan sağlık hizmetlerini paralı hale getirme politikaları; toplumun tüm bireyleri bunları satın alacak maddi güce sahip hale getirilemediği sürece, hele Türkiye gibi gerçek işsizlik oranının %20'nin üzerinde olduğu ve çalışanların büyük çoğunluğunun tek kişinin ihtiyaçları göze alınarak tesbit edilen asgari ücrete mahkum olduğu bir ülkede sağlık hakkının ihlalinden başka bir sonuç yaratamaz.

Sağlık hakkının gerçekleşebilmesi için:

Herkes temiz içme suyuna ulaşabilmelidir;

Sağlıklı kanalizasyon ve çöp toplama, depolama sistemleri var olmalıdır;

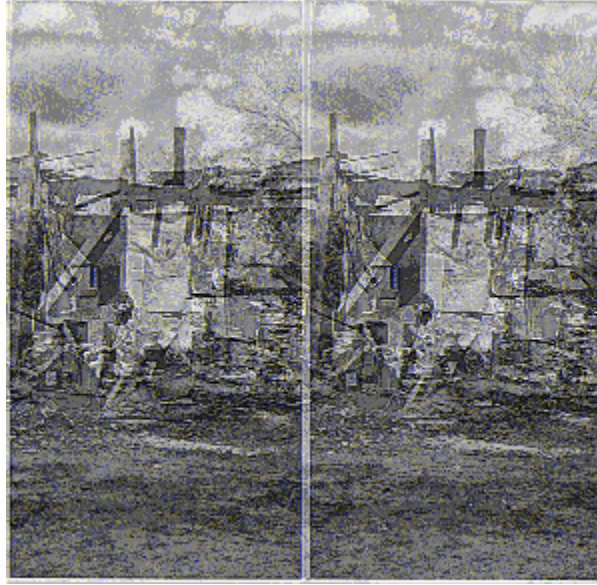
Sağlık kuruluşları teknoloji ve uzman personel açısından yeterli olmalıdır.

Konut hakkı

Bu hak herkesin sağlıklı koşullara sahip bir konuttan yararlanma hakkını güvenceye altına alır.

Devlet herkesin konut sahibi olabilmesi için:

Konut maliyetlerinin karşı-lanabilir düzeyde olmasını;

Arsa maliyetinin azaltılması için altyapısı hazır ucuz arsalar sağlanmasını;

Ucuz ve uzun vadeli krediler sağlanmasını mümkün kılacak politikalar uygulamakla yükümlüdür.

Konut basitçe üzeri örtülü dört duvar ya da baraka değildir:

İçinde sağlıklı olarak yaşanabilecek, gün ışığı alan, temiz içme suyu, kanalizasyon, elektrik ve iletişim (telefon, televizyon vb.) gibi altyapı hizmetlerine haiz olan bir konut olmalıdır.

Konutun ulaşım için uygun konumda olması: işyerlerine, eğitim, sağlık, ve idari birimler gibi yerlere ulaşılabilir mesafede olması da önemli kriterlerdendir.

Kişilerin yaşadıkları konuttan haklı nedenlere dayalı bir mahkeme kararı olmaksızın çıkarılmama güvencesi konut hakkının temelidir.

Bunun sağlanamadığı bir ülkede konut hakkı ihlal edilmiş sayılır.

Maden işletmelerinin ihtiyaçları için köylülerin toprakları istimlak edilerek karşılığında bir bedel ödenmesi mevcut yasalara uygun görülse de bu onların çalışma hakkı, uygun koşullarda yaşama hakkı ve benzeri haklarının ihlali sonucunu doğurmaktadır, bu nedenle onlara evleri, üretimde bulunacakları toprakları, tarlaları ile tüm bir yaşam alanı sunulmalıdır.

Beslenme hakkı

Bu hak herkesin fiziksel ve zihinsel gelişimine yeterli miktarda ve kalitede besin alma hakkını güvence altına alır.

Beslenme hakkının korunabilmesi devletlerin oluşturacağı ve uygulayacağı tarım, ekonomi ve sanayi politikalarıyla yakından ilgilidir. Herkesin sağlıklı ve yeterli beslenme hakkından yararlanmasını sağlayabilmek için hangi tür tarımsal ürünlerin üretileceği; hangi alanların sanayiye açılacağı çok önemlidir. Ayrıca tarımla ilgili ithalat ve ihracat politikasının ülkenin tarım sektörü açısından yaratacağı sonuçlar iyi hesaplanmalıdır. Gıda ürünlerinin sağlıklı koşullarda üretilmesi, saklanması sağlanmalı; uygun ve sağlıklı olarak dağıtımın yapılabilmesi için uygun ağlar oluşturulmalıdır. Tarımda kimyasal ilaç kullanımı sıkı bir biçimde denetlenmelidir. Çiftçiye, köylüye uygun koşullarda kredi kullanılmalıdır.

Eğitim Hakkı

Bu hak kişilerin eğitim hakkını güvence altına alır. Bunun için şu koşulların yerine getirilmesi gerekir:

- Herkese zorunlu ve ücretsiz temel eğitim sağlanmalıdır.
- Ortaöğretim, teknik ve mesleki eğitim yaygınlaştırılarak ve herkesin ücretsiz olarak yararlanabileceği duruma getirilmelidir.
- Yüksek öğretim herkese yeteneğine göre açık olmalı yaygınlaştırılarak herkesin ücretsiz olarak yararlanabileceği duruma getirilmelidir.
- Eğitimin bütün kademelerinde öğrencilere yeterli burslar sağlanmalıdır.
- Her yaşta kişileri kapsamak üzere yaygın eğitim verilmelidir.

Gene bütün bu koşulların sağlanabilmesi için devletin eğitim politikası ve bu alana ayırdığı kaynak önemlidir.

İNSAN HAKLARININ KORUNMASI

İnsan hakları devlete, kişilere, medyaya, parti, dernek ve sendika gibi toplumsal örgütlere belirli ödevler yükler. Yani insan haklarının korunmasında ve ihlallerinin önlenmesinde hepsinin yerine getirmesi gereken bazı şeyler vardır.

İnsan Haklarının Korunmasında Devletin Rolü

Tarihe baktığımızda, gerek geçmişte gerekse de günümüzde en büyük insan hakları ihlallerinin gerçekleştiricilerinin devletler olduklarını görürüz. Savaşlarda devletler diğer devletlerin yurttaşlarının haklarını ihlal etmekte. Ancak yasalarıyla, uyguladıkları politikalarla kendi vatandaşlarının haklarını da ihlal etmekte. Gerek farklı dini inançları (ya da inancsız olmaları), gerek farklı etnik kökenleri, cinsiyetleri ya da cinsel tercihleri, farklı siyasi görüşleri nedeniyle kişiler ayrımcılığa uğramakta, özgürlüklerinden alıkonulmakta, farklı uygulamalara maruz kalmaktadırlar.

Ayrıca uygulanan ekonomik politikalar aracılığıyla diğerlerinin insan haklarının ihlali pahasına bazı grupların çıkarları korunmaktadır.

Asgari ücretin olması gerekenin altında tesbit edilmesi;

Sendikal çalışmaların zorlaştırılması, sözleşme yetkisinin barajlarla sınırlandırılması;

İşverenin en ufak bir örgütlenme girişimi durumunda bile çağırması halinde güvenlik kuvvetleri ile işçilerin karşı karşıya kalmaları;

İşyerlerinin denetiminin ciddi olarak yapılmaması;

Sermaye sahiplerinin çıkarlarının korunması amacıyla çalışanların haklarının ihlal edilmesidir.

Eğer bir devleti meşru kılan şey onun vatandaşlarının insan haklarını korumasıysa o zaman devlete düşen ilk görev bu hakları kendisinin (devlet organlarında çalışan kişilerin: polislerin, askerlerin, yargı organlarının vb.) ihlal etmemesi ve korunmalarının koşullarını oluşturmasıdır.

İnsan haklarının korunması ve ihlallerinin önlenmesi öncelikle devletin görevidir. Çünkü modern devlet anlayışında devletin varlık nedeni vatandaşlarının insan haklarını korumaktır. Devlet ancak vatandaşlarının insan haklarını koruyorsa meşru bir devlettir. Yani belirli bir devletin yurttaşlarının görevi devletin varlığını her şeye rağmen sürdürmek değil, aksine devletin asli görevi vatandaşlarının insan haklarını korumaktır. Vatandaşlar devlet için değil devlet vatandaşlar için vardır.

Ancak insan haklarının korunma yolları hakların niteliklerine göre farklıdır. Sivil ve siyasal hakların korunmasıyla ekonomik ve sosyal hakların korunma yolları ve dolayısıyla devlete düşen ödevler de birbirinden farklıdır.

Sivil ve siyasal haklar, söz konusu olduğunda devlete düşen ilk görev bu hakları kendisinin ihlal etmemesidir. Yani hiçbir türden ayrımcılık yapmamalı, insanların yaşamlarına kastetmemeli; işkence ve kötü muamelede bulunmamalı; aşağılayıcı, onur kırıcı cezalar vermemeli; kimsenin özel yaşamına haberleşmesine karışmamalı vb.

Ancak bu hakları sadece devlet görevlileri ihlal etmez, başka kişiler ve gruplar da ihlal edebilir, bu nedenle devletin bir diğer görevi de kişileri diğer kişilere ve gruplara karşı da korumaktır. Bunun ilk koşulu devletin bu hakları yasal güvence altına almasıdır. Yani devlet hukukunu insan haklarına göre düzenlemelidir. Anayasasını, yasaları yönetmelikleri vb. insan haklarını koruyacak şekilde oluşturmalıdır. Başka şeyleri gerekçe göstererek, örneğin güvenliği, genel ahlak ya da din kurallarını, gelenek-görenekleri gerekçe göstererek bu hakların korunmalarını güvence altına almamak edemez.

İşte bir devletin uluslararası bir insan hakları sözleşmesini onaylaması hem diğer devletlere hem de kendi vatandaşlarına bu hakları güvence altına alacağı taahhüt etmesidir. Bu tür sözleşmeleri imzalayan bir devlet bu sözleşmelerin gereğini yerine getirmediğinde uygulanacak yaptırımları kabul etmesi anlamına gelir. Bu nedenle uluslararası insan hakları sözleşmelerinin onaylanması insan haklarının etkin bir şekilde korunabilmesi için çok önemlidir.

Bu hakların yasal güvence altına alınması yetmez, bu hakların korunabilmesi, uygun düzenlemelerin yapılıp, uygulanmasıyla korunabilir. Yani devletin bu yasaların uygulanıp uygulanmadığını denetleme görevi de vardır. Bunlar ihlal edildiğince ise failerin yargılanıp cezalandırılmasını sağlamalıdır. Örneğin bir emniyet görevlisinin ya da bir askerin sözümona devleti korumak adına işlediği insan hakları ihlalleri (örneğin işkence, yargısız infaz, savcılık izni olmaksızın telefonların dinlenmesi vb.) suçları haklılaştırılmaya ya da örtbas edilmeye çalışılmamalıdır.

Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla ilgisinde ise devlete çok daha büyük görevler düşüyor. Çünkü bu haklar diğerleri gibi sadece yasal güvence altına alınarak ve hak ihlali gerçekleştiğinde gereğinin yerine getirilmesiyle korunabilecek haklar değildir. Bu haklar daha önce de söylediğimiz gibi insanın özelliklerini ve olanaklarını gerçekleştirebilmenin ön koşullarıdır.

Devletin bütün vatandaşlarına bazı olanakları da sunması gerekir. Yani ilkin gene hukukunu oluşturacak. Bu hakları koruma amacıyla ihtiyaç duyulan

kamu kurumlarını oluşturacak ve bunların amaçlarına uygun işlemlerini sağlayacaktır. Ayrıca oluşturacağı ve uygulayacağı her bir politikada bütün bu hakların korunmasını göz önüne alacaktır.

Ekonomik sosyal ve kültürel hakları çalışma hakkı, sağlık hakkı, beslenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, konut hakkı, eğitim hakkı olarak sıralamıştık. Şimdi bu haklar için devletin yapması gereken çeşitli görevler var. Yürürlükte bulunan hukuk vatandaşların bu haklarının korunmasını engelleyen nitelikte olabilir o nedenle ilkin hukukunda bazı değişiklikler yaparak, engel olan maddeleri yeniden düzenlemelidir. Sonra çıkarılacak her yasayı ve yönetmeliği insan hakları açısından ele almalıdır.

Bu hakların korunabilmesi devletin bunlar için yeterli kaynak ayırmasına, bu kaynakları uygun bir şekilde dağıtmasına ve amacına uygun kullanılmasını sağlamasına bağlıdır. Bunun için devletin ilkin bu alanlarla ilgili eksiklikleri yani ihtiyaçları saptaması ve bunlara göre, politikalar oluşturması gerekir. Yani bu hakların gerçekleştirilmesi için kısa ve uzun vadeli planlar yapıp programlar oluşturarak bunları hayata geçirmesi gerekir.

Örneğin sağlık alanıyla ilgili ilkin nerelerde ne tür sağlık birimlerine, sağlık görevlilerine ihtiyaç olduğunu belirlemeli daha sonra bu ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili hedefler oluşturarak bunların gerçekleştirilmesine yeter kaynak ayırmalıdır.

Aynı şey diğer haklar için de söz konusudur. Eğitim hakkının korunması için önce gene ihtiyaç olan okul türleri ve sayıları, gerekli eğitimci sayısı, eğitim materyali vb. tespit edilip aynı şekilde bu ihtiyaçların giderilmesi için de kısa ve uzun vadeli hedefler konulup, bunlara uygun kaynak aktarılmalı ve bunların gerçekleşmesi sağlanmalıdır. Bütün bu saydıklarımızı konut hakkı, çalışma hakkı, beslenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı için de söz konusudur.

Ancak bütün bunların yanı sıra devletin bir de denetleme görevi vardır. İster kamu kurumları olsun isterse özel sektör işletmeleri olsun insan haklarının gereklerinin yerine getirilip getirilmediğini denetlemek zorundadır. Denetim yapılmadan bu hakların korunmasına ilişkin konan hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediği ya da hangi oranda gerçekleştiği belirlenemez. Ayrıca, denetim yapılmadığı zaman hakların gerçekleşmemesinden sorumlu olan kişilerin, kurumların tespit edilmesi ve cezalandırılması mümkün olmayacaktır.

İnsan Haklarının Korunmasında Kişinin Rolü

İnsan hakları ilkeleri bir yandan toplumsal ilişkileri düzenleme ilkeleridir, yani hukukun türetilmesi gereken ilkelerdir. Diğer yandan ise kişilerin

birbirlerine nasıl muamele etmeleri gerektiğini belirleyen etik (ahlaki) ilkelerdir.

Daha önce hakkı birilerine ödenmesi gereken borç olarak tanımlamıştık. Bu durumda insan hakları herkese ödenmesi gereken borçlar oluyor. Herkesin alacaklı olması demek, aynı zamanda herkesin borçlu olması demektir. Nasıl ki devlet bu hakları ihlal etmemekle yükümlüyse tek tek kişiler de bu hakları ihlal etmemekle yükümlüdür.

Hiç kimse nefsi müdaafa durumu dışında bir başkasını öldürmemeli, kimseye şiddet uygulamamalı, inançları, etnik kimlikleri, siyasi görüşleri vb. kendisinden farklı olan kişileri aşağılamamalı ve bu özellikleri nedeniyle onlara şiddet ya da baskı uygulamamalıdır.

Ancak kişi olarak sorumluluğumuz başkalarının bu haklarını ihlal etmemekle bitmez. Bir yandan kendi haklarımız için mücadele ederken, diğer yandan da başkalarının insan haklarının ihlal edilmesine göz yummamalıyız. Bu aynı zamanda insan olmamızın sorumluluğudur. Her nerede olursa olsun savaşımlara gücümüz oranında karşı çıkmak, her kime ve hangi gerekçeyle olursa olsun işkenceye hayır demek, hakları ihlal edilenlerin (bunlar belirli bir dinsel ya da etnik azınlık olabilir) hak arayışlarına destek olmak, bazen onlar adına bu hakları talep etmek de sorumluluklarımız arasındadır. Yani eğer insansak ve insan olmanın ve insan haklarının önemini bilincindeyse, bize dokunmayan yılan bin yaşasın diyemeyiz.

İnsan Haklarının Korunmasında Medyanın Rölü

Medyanın temel amacı aslında insanların enformasyon edinme hakkını korumaktır. Bu açıdan bakıldıkta, basın özgürlüğü basın çalışanlarının hakkı olmaktan ziyade onların bizim hakkımızı korumak için sahip oldukları özgürlüktür. Ancak nasıl ki devletin asli görevi vatandaşlarının haklarını korumakken onların haklarını ihlal ediyorsa, benzer şekilde medya da belirli sermaye gruplarının çıkarlarını korumak için tamamen ticari amaçlarla kurulmuş işletmeler olarak kişilerin insan haklarını ihlal ediyor. Doğru bilgiye (enformasyona) ulaşma hakkı çok önemlidir. Bu bilgilerden hareketle neler olup bittiğine ilişkin doğru değerlendirmeler yapabilir doğru kanaat oluşturabiliriz. Ancak genellikle medya organları bazen ihtiyacımız olan konularda hiç haber vermemekte, bazen de haberleri yorum katarak, çarpıtarak vermektedir. Hatta medya bazen kişileri ya da grupları hedef göstererek onların haklarının ihlal edilmesine aracılık da yapmaktadır. Bütün bunları yaparken de basın özgürlüğü dedikleri şeyi bu yaptıklarına kılıf olarak kullanabilmektedirler.

Medyanın en önemli görevlerinden biri aynı zamanda insan hakları ihlallerinin peşine düşmek ve bunları açığa çıkarmaktır. Yani bir anlamda bu hakların korunmasının bekçiliğini yapmaktır. Bekli de basında en az rastladığımız haberler bu tür haberlerdir. İhlal haberlerini vermediği gibi bazen uygun hak taleplerini ya da hak temelli etkinlikleri, toplantı, gösteri vb. sanki terör eylemleri ya da vatan hainliği gibi sunmaktadır. Bütün bunlar kamuoyunun insan haklarına ve insan hakları mücadelesine ilişkin bakışını olumsuz yönde etkilemektedir.

İnsan Haklarının Korunmasında Siyasal Partilerin, Sendikaların, Derneklerin ve Benzeri Örgütlerin Rolü

Gerek sivil ve siyasal hakların gerekse de ekonomik sosyal ve kültürel hakların korunması ve gerçekleştirilebilmesi için kamu yönetimine katılım dolayısıyla da örgütlenme hakkı olmazsa olmaz bir haktır. Kişilerin kendi yaşamlarını ve geleceklerini belirleme hakları vardır. Bu da ancak kişilerin kendilerini ilgilendiren konularda alınan kararlara, oluşturulan ve uygulanan politikalara katılmaları ve bunlarda söz hakkına sahip olmalarıyla mümkündür.

Ülke yönetimine katılma sadece seçme ve seçilme hakkıyla sınırlandırılmaz. Hepimizin kaderi bir yandan uluslararası diğer yandan da ulusal politikalarla belirlenmektedir. Bu politikalara en etkin şekilde katkıda bulunmak, onları etkilemek ve gerektiğinde değiştirilmesini sağlamak en doğal hakkımızdır.

Bir ülkenin hukuku o ülkede yaşayanların etkin katılımı olmaksızın belirlenemez. Tarım politikası köylülerin çiftçilerin fikirleri, katılımı olmaksızın belirlenemez. Aynı şekilde sağlık politikası sağlıktan yararlanacak vatandaşların, sağlık alanındaki uzmanların ve görevlilerin katılımı olmaksızın belirlenemez. Ekonomi çalışma politikaları da çalışanların katılımları olmadan belirlenemez. Bu katılım hem iktidarı ellerinde bulunduranlara, yasa yapıcılara, karar vericilere ve uygulayıcılara baskı oluşturmak için zorunludur. Hem de söz konusu görevlerde yer alan kişi ve organlara doğru ve uygun bilgi aktarılması için zorunludur.

Kısacası, eğer insan haklarının korunduğu bir dünyada yaşamak istiyorsak; yani baskıdan, korkudan, şiddetten ve yoksunluktan kurtulmuş, herkesin birarada barış içinde ve kardeşçe yaşadığı bir dünya istiyorsak, bunun için mücadele etmek zorundayız. Örgütlenme de bu mücadelenin en önemli araçlarından biridir. Ancak örgütlenme hakkından sadece yeri geldiğinde oy veren pasif üyeler olarak yararlanmak bu hakkı etkin ve amacına uygun bir şekilde kullanmak demek değildir. Bizzat etkin üyeler olarak katılmak, gerekli bilgilerle donanmak, politikalar oluşturmaya katkıda bulunmak

gerekir. İster bir parti üyesi olalım ister bir sivil örgüt üyesi (dernek vakıf) olalım; ister meslek örgütlerine, ister sendikalara üye olalım. Bu örgütlerin hepsinin asli amacı temelde insanların şu ya da bu haklarını, bir ya da bir grup insan haklarını korumaktır.

Farklı dini inançlara, farklı etnik kökenlere, farklı kültürlere, farklı ideolojik ve siyasi görüşlere sahip olabiliriz. Bu hiçbirimizin insan olduğu, aynı değere ve onura sahip olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu nedenle içinde bulunduğumuz, üyesi olduğumuz örgütün (ister parti, ister meslek kuruluşu, ister sendika, ister dernek, ister vakıf olsun) amaçlarının, politikalarının, uygulamalarının, program ve tüzüğünün gerek üyelerinin gerekse üye olmayanların insan haklarını koruyucu nitelikte olması gerekir. Sadece bazı kişileri ya da grupların değil herkesin insan haklarını koruyucu nitelikte olmalıdır.

İster işçi ister memur tüm çalışanlar için sendika hakkı, diğer tüm hakların bir ülkede korunabilmesi için olmazsa olmaz koşullardan biridir. Bizi ilgilendiren yasaların, yönetmeliklerin oluşturulmasını kişiler olarak tek tek etkilememiz mümkün değildir. Ya da yasalar ve yönetmelikler bu haklarımızın korunmasına ve gerçekleştirilmesine uygun olsa da, haksız uygulamalarla kişiler olarak tek tek karşı koyamayız, karşı koysak da başarıya ulaşamayız.

Ancak politikalar üretmek ya da karar alma mekanizmalarına katılmak sadece bir boyutu oluşturmaktadır. İnsan haklarının korunmasında hak temelli örgütlerin en önemli rollerinden biri de devlette olduğu gibi, denetimdir. Çalıştıkları alanla ilgili yasalar ve yönetmelikler tamamen uygun olabilir ama bunların uygulanıp uygulanmadıklarının takip edilmesi de bu örgütlerin görevleri arasındadır.